

Millaista on eettisesti kestävä kriisityö

Salli Saari

Dosentti, psykologi

Avoin eettinen foorumi 23.3.2015

Esityksen sisältö

- ▶ Neljä keskeistä pulma-alueita
 - Tutkimusten mukaan 2/3 järkyttävälle kokemukselle altistuneista selviää kokemuksesta oman sosiaalisen verkostonsa avulla. Pitäisikö kriisiapu kohdistaa vain siihen 1/3, joka ei selviä?
 - Chochrane evidence based analyysissä debriefingistä saadut tulokset osoittavat, että debriefingistä ei ole hyötyä PTSD:n ehkäisyssä. Päinvastoin siitä voi olla haittaa. Mitä siis pitäisi tehdä?
 - Traumaattisten tapahtuman uhrien henkilöllisyyden tietosuoja vaikeuttaa kriisiavun tarjoamista. Mikä ratkaisuksi?
 - Median rooli traumaattisten tapahtumien jälkeen: uhrien suojaaminen julkisuudelta

”2/3 altistuneista selviää omin avuin”

- ▶ Monien eri tavalla toteutettujen tutkimusten tulosten mukaan jokin psyykkinen häiriö kehittyy 30–40% järkyttävälle tapahtumalle altistuneista (Raphael 1986, Galea 2004, Haravuori 2013)
- ▶ Usein äkillisten järkyttävien tapahtumien jälkeen asiantuntijat korostavat sitä, että suurin osa selviää tällaisista tilanteista oman avun turvin
- ▶ Tämä aiheuttaa järkyttävän tapahtuman kokeneille paineita selviytyä
 - Ei riittävästi tilaa reagoida ja käsitellä omia tunteita

Psyykkisestä kestävyydestä eli resilienssistä

- ▶ Resilienssitutkimukset aina poikkileikkaustutkimuksia
 - Resilienssi on tai ei ole
- ▶ Psyykinen kestävyys kuitenkin ominaisuus, joka kehittyy elämän myötä
- ▶ Psyykkisen kestävyuden kehittymisen edellytykset ovat
 - Elämässä koetaan ”sopivassa määrin” vaikeuksia
 - Kun kohdataan vaikeus, saadaan riittävästi opastusta ja tukea
 - Saadaan kokemus, että vaikeudesta selvitettiin
 - Riittävä määrä tällaisia kokemuksia on psyykkisen kestävyuden kehittymisen edellytys

Akuutin kriisiavun psykologiset tavoitteet Suomessa (STM:n opas kunnille... 2010)

- ▶ Psyykkisen kestävyuden, sitkeyden (resilience) lisääminen ja kehittäminen
- ▶ Itseluottamuksen tukeminen ja ylläpitäminen
- ▶ Traumaattisen kokemuksen integroiminen persoonallisuuteen
 - Dissosiaation vähentäminen

Cochrane-katsauksen periaatteet

- ▶ Tavoitteena, että terveydenhuollossa käytetään vain menetelmiä, joilla tutkimuksellinen näyttö vaikuttavuudesta
- ▶ tutkimuksen tulee olla ns kaksoissokkotutkimus: koe- ja kontrolliryhmän muodostaminen satunnaistamalla
- ▶ Psykologisen debriefingin osalta löydettiin kuusi ehdot täyttävää tutkimusta, joista neljä sisällytettiin katsaukseen
- ▶ Johtopäätöksenä oli, että debriefing menetelmästä hyödystä PTSD ehkäisyssä ei löydy näyttöä, pikemminkin siitä voi olla haittaa

Bisson, Jenkins, Alexander ja Bannister (1997)

- ▶ Palovammauhreja koskeva tutkimus
 - interventio annettiin yksilöllisesti tai pareittain ja se kesti keskimäärin 44 minuttia
 - tuloksen mukaan 26% (16) tutkimusryhmän jäsinistä oli PTSD seuraavaan 13 kuukauden aikana. 9% kontrolliryhmästä
- ▶ Arviointia
 - tutkimusryhmään kuuluvilla oli kaksi kertaa enemmän aikaisempia traumoja
 - vakavampi palovamma tutkimusryhmäläisillä
 - kliinisesti väärin toteuttaa debriefing kun fyysinen toipuminen kesken: intervention ajoitus väärä

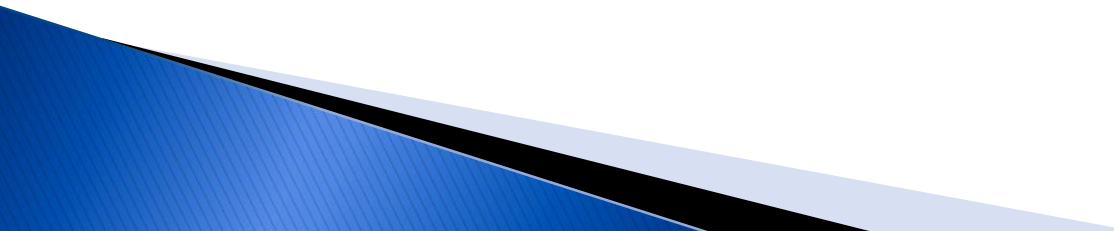
Hobbs, Mayou, Harrison ja Worlock (1996)

- ▶ 91 liikenneonnettomuuden uhria
 - 42 osallistui 24–48 tunnin sisällä yksilölliseen, noin tunnin kestävään debriefingiin
 - haastateltiin neljän kuukauden kuluttua: interventioryhmällä yhtä paljon tai enemmän oireita
 - kahden vuoden seuranta: tutkimusryhmällä enemmän oireista, 25% heistä ei ollut palannut aiempaan työhönsä, heillä oli enemmän taloudellisia vaikeuksia ja vaikeuksia kuntoutua
- ▶ tutkimuksen arviointia
 - tutkimusryhmällä vakavammat fyysiset vammat, kauemmin sairaalassa
 - noin 30% oli seurauksena pysyvä vamma, kun vertailuryhmässä vain vajaalla 5%

Seuraukset kriisityölle

- ▶ Melkein kaikissa Euroopan maissa akuutissa kriisityössä on luovuttu varhaisesta puuttumisesta
- ▶ Kriisityö sisältää
 - Psykkisen ensiavun
 - Parhaassa tapauksessa häiriöiden seulonnan muutaman kuukauden kuluttua tai ”watchfull waiting”
 - Hoidetaan häiriöt niiden ilmaantuessa
- ▶ Suomessa sen sijaan paneuduttiin varhaisen puuttumisen kehittämiseen

TRAUMAATTISEN KRIISIN VAIHEET JA INTERVENTIOMUODOT

- PSYYKKINEN SOKKI
 - suojareaktio
 - REAKTIOVAIHE
 - tapahtuneen merkityksen tiedostaminen
 - TYÖSTÄMIS- JA KÄSITTELYVAIHE
- PSYYKKINEN ENSIAPU
 - Puhdas supportio
 - Psykologinen defusing
 - VARHAINEN INTERVENTIO
 - Perheisiin, laajennettuihin perheisiin ja muihin luonnollisiin ryhmiin kohdistuva ryhmämuotoinen psykologinen läpikäynti
 - PITKÄKESTOINEN TUKI
 - Kriisi- ja traumaterapiat
 - Ammatillisesti johdettu vertaistuki
- 

Akuutin kriisityön toimintaperiaatteet ja menetelmät

- Avun oikea ajoitus, joka edellyttää
 - avun aktiivista tarjontaa ensilinjan auttajien toimesta
 - asianomainen vain antaa luvan, että häneen voidaan olla yhteydessä
 - ei psykologista tarveharkintaa ensilinjan auttajien toimesta
- Oikean lähestymistavan käyttöä oikeaan aikaan
- Avun oikeaa ”annostelua”
 - edetään kerralla vain niin pitkälle kuin asianomainen pystyy ottamaan vastaan

Tiukka salassapitosäädösten tulkinta vaikeuttaa kriisiavun saamista

- ▶ Kaikissa suuronnettomuuksissa tiukka salassapitosäädösten tulkinta on vaikeuttanut ja pitkittänyt kriisiavun saamista
- ▶ Esimerkiksi Kaakkois-Aasian tsunamissa menehtyneiden omaiset, Jokelan kouluampumisessa kuolleiden omaiset, Sellon ampumavälikohtauksessa kuolleiden omaiset
- ▶ Tiedot kuolleista ja heidän lähiomaisista tiedossa, mutta niitä ei luovuteta kriisityöntekijöille vedoten vaitioloon
- ▶ STM:n asiantuntijatyöryhmä kiinnitti tähän huomiota ja vaati asian korjaamista, mitään ei ole tapahtunut
- ▶ Vaikeuttaa sekä avun saantia heti tapahtuman jälkeen että myös pitkällä tähtäimellä

Uhrien suhtautuminen salassapitosäädöksiin

- ▶ Stakesin tsunamin uhreille tekemän tutkimuksen mukaan 95% vastasi, että

”uhreihin pitää ottaa aktiivisesti yhteyttä ja vaikka he ensimmäisellä kerralla kieltäytyisivät avusta, pitää soittaa uudelleen, koska ei tiedä mitä tarvitsee” (Stakesin työpapereita: puolitoistavuotta tsunamin jälkeen)

- ▶ Suomessa traumaattisen tapahtuman uhrit yleensä hyvin kriisitietoisia. He tietävät, että heihin otetaan aktiivisesti yhteyttä.
 - Pettyvät, kun näin ei tapahdu
- ▶ Valtaosa ottaa vastaan kriisiavun, jos sitä tarjotaan oikein ja oikeassa vaiheessa
- ▶ Aktiivinen yhteydenotto aiheuttaa äärimmäisen harvoin loukkaantumista tai pahaa mieltä

Järkyttävässä tapahtumassa kuolleiden nimien julkistaminen

- ▶ Aikaisemmin Suomessa julkaistiin suuronnettomuuksissa kuolleiden nimet
 - Esim. Lapuan patruunatehtaan räjähdys
- ▶ Nykyisin ei koskaan, mutta pitäisikö?
- ▶ Kouluampumisten yhteydessä keskustelua, että tekijä saa kaiken huomion
 - Hänen nimensä ja kuvansa julkaistaan
- ▶ Norjassa Utöyan ampumavälikohtauksessa kuolleiden nimet ja kuvat julkaistiin
 - Huomio itse uhreihin

Avoimempi ilmapiiri edistäisi kriisiapua

- ▶ Traumaattisista tapahtumista tiedetään, että
 - Kaikki salainen kiinnostaa erityisen paljon
 - Ruokkiin huhuja, mystisyyttä
 - Sitoo psyykkistä energia, täyttää ajatukset
 - Totuus vapauttaa
- ▶ Avoimempi ilmapiiri helpottaa uhrien järkyttävän kokemuksen käsittelyä ja siitä toipumista

Tiedotusvälineiden toiminnan rooli Jokelan koulukeskuksen ampumisvälikohtauksessa

- ▶ Virallista tietoa vähän, media hankki tietoa kaikilla mahdollisilla keinoilla
- ▶ Ahdistelivat uhreja hyvin tungettelevalla tavalla
- ▶ Jokelassa tutkimuksen mukaan toimittajat kyselivät tapahtumista 63% nuorista
 - Eryteisesti lähestyttiin vakavasti altistuneita
- ▶ Sekä Jokelassa että Kauhajoella toimittajien lähestymillä oppilailla oli merkittävästi useammin traumaperäisiä oireita
- ▶ Kun muut tekijät vakioitiin merkittävän traumaperäisen oireilun riskisuhde oli 2,6 haastateltujen kohdalla
- ▶ Oppilaita on siis syytä suojata median lähestymiseltä
- ▶ (Haravuori ja muut 2012)

Keskeistä kirjallisuutta

- ▶ Bisson, J.L. Jenkins, P.L. Alexander, J. & Banister, C (1997) Randomised controlled trial of psychological debriefing for victims of acute burn trauma. *British Journal of Psychiatry*, 171, 78–81
- ▶ Dyregrov, K., Dyregrov, A. ja Kristensen, P. (2014) Traumatic Bereavement and Terror: The Psychosocial Impact on Parents and Sibling 1,5 Years After the July 2011 Terror Killings in Norway. *Journal of Loss and Trauma: International Perspectives on Stress & Coping*
- ▶ Haarajärvi, Kiiikkala ja Pirkola: Puolitoista vuotta tsunamin jälkeen, Stakesin työpapereita 7/2007)
- ▶ Haravuori, H., Suomalainen, L., Berg, N., Kiviruusu, O., ja Marttunen, M. (2011) Effects of Media Exposure on Adolescents Traumatized in a School Shooting. *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 00, No.0 pp 1–8)
- ▶ Hobb, M. Mayou, R., Harrison, B. & Worlock, P. (1996) A randomized controlled trial of psychological debriefing for victims of road accidents. *British Medical Journal*, 313. 1438–1439.
- ▶ Raphael, B. (1986). *When disaster strikes*. New York: Basic Books
- ▶ Saari, S. ja Hynninen, T. (2010) Kuvauks Suomessa tehtävästä psykologisesta auttamisesta akuuteissa kriiseissä ja traumaattisissa tilanteissa. *Psykologia* 45 (01). 43–50
- ▶ Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 2009:16
- ▶ Vainikainen, M.–P. (2010) Akuutin kriisityön vaikuttavuus tutkimusnäytön valossa. *Psykologia* 45 (01), 51–68.

▶ Kiitos, että jaksoitte kuunnella

